

‘Investeer in een langere levenscyclus’

Foto's: Vincent Basler. Locatie: BouwLab R&Do, Haarlem.

De eerste termijn van juryvoorzitter Thijs Asselbergs zit erop. Na razend intrigerende discussies tijdens twee zittingsdagen, dagen van interactie en debat, kwam er witte rook uit de kamer van de jury van de Nationale Staalprijs. Tijd om bij te praten over sociale media, innoveren, mooi of niet, inzetbaarheid en staal. 'Modulaire ontwerpen veralgemeniseren functies. Bestaande bouwtypologieën worden geherinterpreteerd: nu wonen, morgen werken. Dientengevolge is men staal aan het (her)configureren om de multi-inzetbaarheid te vergroten, waartoe staal zich uitstekend leent.'

Waarom zei je direct 'ja' op het voorzitterschap?

'Jureren is ongelofelijk leuk, want je leert namelijk: je leert van elkaar. Ik heb honger naar kennis, naar andere inzichten, op een synergetisch platform. Je ontmoet nieuwe mensen en doet met hen nieuwe ideeën op. Je wordt aangespoord om na te denken over de plannen van anderen. Die ga je vervolgens beoordelen met vakmensen en dan kom je vanzelf tot nieuwe inzichten. De Nationale Staalprijs is ook niet zomaar iets. Ik zie dat als een monument, zoals ik in de jaren '80 – mijn studietijd aan TU Delft – het Staalcentrum in Rotterdam ook heb leren kennen. 'Het Staalcentrum leerde mij dat je omgevingen moet maken. Dat was een wereld – die ik toen niet kende als student – van mensen die kennis aan het collecteren waren, het ontwerpen met staal en het toepassen van staal, en dit in een synergetische omgeving brachten om van elkaar te leren. Ik was me niet bewust van überhaupt het bestaan van zulke gremia. Het Staalcentrum was min of meer mijn voorbeeld. Ik organiseerde toen met het tijdschrift *Items* de "Avonden van het vormgeven". Het intrigeerde mij enorm en ik was nieuwsgierig wat ze daar dan allemaal deden. Een platform van staaldeskundigen – wetenschappers, architecten, constructeurs, de bouwers zelf, staalproducenten – uit alle windstreken en verschillende disciplines. Die kennis uitwisselden, tijdens bijeenkomsten, projectbezoeken enzovoort, door met elkaar

Thijs (M.F.) Asselbergs, geboren in Heemstede (1956), studeerde in 1982 af aan de faculteit Bouwkunde van TU Delft. Hetzelfde jaar richtte hij met onder andere Jan Pesman (cepezed) *Items, Tijdschrift voor vormgeving* op, dat tweemaandelijks verscheen tot en met 1992 onder hun redactie. Volgens wikipedia staat hij 'bekend als een van de weinige schrijvende architecten in Nederland'. In 1984 werd hij zelfstandig architect en vanaf 2011 is hij directeur van architectuurcentrale Thijs Asselbergs in Haarlem. Bekende werken zijn de Langebrug – de Verfroller – in Haarlem (1994), woningbouwcomplex Henkeshage in Amsterdam (2000) en de Cloud Nine-jazz zaal van het Utrechtse TivoliVredenburg (2004-2014). Onderwijs en vooral doceren zit hem al vanaf zijn studietijd in het bloed. Asselbergs was van 1986 tot 1990 hoofd masteropleiding architectuur bij de Academie van Bouwkunst in Amsterdam. Van 2008 tot 2023 was hij hoogleraar Architectural Engineering aan de faculteit Bouwkunde van de TUD. Stadsbouwmeester van Haarlem van 1990 tot 1994. Van 1996 tot 2000 was hij voorzitter van de welstandscommissie van Den Haag en van 2002 tot 2006 adviseur welstand voor de Rijksbouwmeester. Veel gevraagd voor jury's als lid of voorzitter, zoals voorzitter van de stichting Archiprix Nederland en Internationaal, de Gulden Feniks en de Nationale Staalprijs.

te praten en te discussiëren. Ze hadden toen ook al een tijdschrift. En een prijs, om goede voorbeelden te waarderen en de kennis ervan te verspreiden. Dus als je dan nu voorzitter mag zijn van zo'n gezelschap... dat vind ik een hele eer.'

Met cepezed-directeur Jan Pesman initieerde je in 1982 het tijdschrift Items. Hoezo?

'Integraliteit. We praten over een tijd waarin het woord "design" nog niet in de Nederlandse taal voorkwam. Dit gaat ook nog steeds over mijn studietijd, waarin we een werk-atelier huurden bij cepezed aan de achterkant van de Oude Delft, Phoenixstraat. Pesman zei, ergens in de wandelgangen: "We gaan een nieuw tijdschrift beginnen. We gaan niet meer terug naar *De 8 en Opbouw*", een antiek architectuurblad waar toen een herdruk van verscheen [tweewekelijks tijdschrift van 1932 tot '43, red.]. *Items* ging over architectuur, industriële vormgeving, grafisch ontwerpen en landschapsarchitectuur. Het hele spectrum en alles daartussenin. Ik ben generalist en veelvraat. Maar ook degene die – wellicht juist daardoor – integraliteit zoekt en wil vinden. *Items* was dan ook bedoeld om te leren van andere disciplines. Wat is goede vormgeving, goede engineering door de schalen heen? Dat leerde ik wel van de mensen in Delft, Bakema bijvoorbeeld. Maar we wilden meer. Zoals ik al zei: "Avonden van vormgeven" organiseren. Er was behoefte aan informatie en om met elkaar over het vak in de breedte te discussiëren. Zo kwamen we dus indirect in aanraking met het Staalcentrum. Wij richtten het Centrum voor Vormgeving op. Met het doel om vormgeving te verbeteren, om betere pro-

ducten en industriële architectuur te maken. Zijn we nu aan het stylen of is het integraal ontworpen? Om *design* maar te definiëren.'

In je uittreerede, Over de nieuwe architect, acht je specifiek 'debat en dialoog' van groot belang. Waarom?

'Dialoog en debat zijn noodzakelijk. Als tegehanger van social media, een gemaskeerd platform voor monologen, soms zelfs voor vuilspuwerij, die vooral vanuit zendingsdrang gepost worden. Open vragen en discussie zijn cruciaal voor objectieve kennisvergaring en -deling en om je eigen denkwijze te duiden of juist te ontwikkelen. We hebben nu te maken met "de facebook-generatie", die elkaar onderling "in de gaten houdt". De huidige generatie architecten opereert vanuit samen-horigheid, een collectief, die praten over "wij". Maar eigen visie of perspectief openbaren ze zeer terughoudend.'

'Ik merk een enorme verandering door social media. Ik ben net met emeritaat als hoogleraar architectural engineering van de TU Delft, hè. De jongeren communiceren indirect via social media. Dat is iets anders dan persoonlijk aanwezig zijn in een collegezaal of bij een debat met open vragen en echte antwoorden. Toen ik ruim tien jaar terug met mijn opgroeiende kinderen in debat ging, zeiden ze: "Ga je me haten?" Die cultuur heerste toen dus al. Waar het om gaat is: ik bevraag jou over wat je vindt en waarom? Dat is toch interessant? Geen X, wel interactie, synergie. Goed of niet, mooi of niet? Het antwoord is niet relevant, de discussie wel. De jury van deze Staalprijs-editie bestond uit negen professionele personen, met negen verschil-

Jury Nationale Staalprijs 2024

Cor van Dijken, Building for Good • Daphne Deckers, Victor Buyck • Egbert-Jan Rots, Rotsbouw • Jelle Roks, ABT • Josine Crone, zelfstandig journalist • Thijs Asselbergs, Thijs Asselbergs architectuurcentrale (voorzitter) • Silvia Pubben, Havenbedrijf Rotterdam • Kees Nieuwenhuizen, Bijlbouw • Marcel van Odenhoven, Staalbouwkundig Adviesburo van Odenhoven

lende disciplines en dus met uiteenlopende meningen en inzichten. Dat werkte formidabel. We hadden stevige discussies, of juist niet. Dan waren we direct unaniem. Samen maakten we, al debatterend, een afgewogen oordeel. Soms niet per se mijn persoonlijke mening, maar wel een breed gedragen oordeel, een heel mooi wijs en wijds perspectief op de inzendingen. Dat gaat niet alleen over vormgeving of esthetiek, maar ook over maakbaarheid en detaillering en de integrale intelligente toepassing van staal.

Je wordt gezien als vernieuwer, vind jezelf ook. Wat is nodig voor vernieuwing?

‘Innovatie. Dat zit in de natuur bijvoorbeeld ingebakken, om het onderwerp met een omweg aan te vliegen. De natuur vernieuwt zichzelf. Wij, de mens, vinden dat we in een klimaatcrisis zijn aanbeland, maar de natuur

is nu aan het anticiperen op wat er komende is. Dat is voor ons bedreigend, maar voor de natuur niet. Die lost het zelf op. De natuur innoveert, continu. Dat moeten wij ook doen, daarom is die dialoog boeiend en van belang. We moeten blijven bewegen. We zitten in een bijzondere tijd waarin juist vernieuwing noodzakelijk is, weliswaar op oude leest geschoeid. Heldere rekencursussen blijven noodzakelijk. Natuurwetten, zwaartekracht en toegepaste mechanica veranderen niet. Decennia kennis ligt voorhanden, daarvoor hoef je het wiel niet opnieuw uit te vinden. Nieuwe middelen, zoals parametrisch ontwerpen, kunnen ten voordele worden gebruikt.’

‘De vernieuwing vertaal ik naar vernuftig zijn, dus naar verdieping. Vernuftig zijn, als generalist of als specialist. Zoek het maximale bereik, met minimale inspanning of mini-

male inzet van materiaal. Staal is impliciet het meest optimale materiaal. Je kan met heel weinig, heel veel presteren. Dat was altijd, en is nu nog steeds zo.’

‘De staalpraktijk moet over de beste oplossing in staal blijven nadenken. Hoe vernuftig is iets – daar heb je ‘m weer, het is toch ingenieurskunst. Je kan wel materie kneden en vormen, dan is het kunst. Iets ontdaan van functie. Maar bouwen met staal is toegepaste materiaalkunde, en moet je de beschikbare kennis kunnen toepassen en aanwenden. En dat is retelastig.’

Retelastig?

‘Als individu kun je niet alle kennis absorberen. Je moet het samen doen: anticiperen op onderhoud, kosten, levenscyclus, veiligheid. Als ontwerper moet je niet alleen generieke kennis hebben, maar ook aan al die knop-

Literatuur

- T. Asselbergs, *Over de nieuwe architect*, nai010 uitgevers, Rotterdam 2023.
- T. Asselbergs, C. Edens, M. Hillen, F. Huygen en B. Maandag, *aTA/architectuurcentrale Thijs Asselbergs*, Uitgeverij 010, Rotterdam 2007.
- T. Asselbergs, J. Pesman (e.a.), *Items, Tijdschrift voor vormgeving*, tweemaandelijks, Stichting Items, Delft 1982-1992 (→ 2011 onder een andere redactie).

‘WE MISSEN MOMENTEEL DE OVERHEID. IK BEN VAN DE TIJD DAT DE OVERHEID VEEL TOUWTJES IN HANDEN HAD.’

pen draaien om de mensen te activeren, in teamverband. Dus kunnen delen, om het meest optimale, dus het meest vernuftige bereiken. Staal is een vernuftig materiaal. Denk maar aan iets eenvoudigs als losmaakbaarheid: om te anticiperen op toekomstige opgaven. Kortom, er ligt steeds meer focus op circulariteit. Daarin is staal toch nog steeds onverslaanbaar.’

Je positioneert je als moderator of een persoon met brugfunctie tussen politiek en architectuur – overheid, opdrachtgever en samenleving – en tussen bouwkunde en bouwkunst. Leg uit.

‘Kunst is een uiting of object zonder functie: een vorm of jasje. Bouwkunde is weten hoe iets in elkaar steekt, opgebouwd is, en de aangewezen functie kan dienen. Mijn positie is om draagvlak te maken. De “starchitect” – ik ontwerp, u bouwt – bestaat nauwelijks meer. We vormen een bouwcollectief met uiteenlopende belangen. We leven in een omgeving waarin we samen zijn. Als gemeenschap moeten we dat omarmen.’

‘We missen daarin momenteel de overheid. Ik ben van de tijd dat de overheid veel touwtjes in handen had. Maar gaandeweg, in de jaren ’80 en ’90, ging ze over naar een markteconomie, naar marktwerking. De markt moest de problemen oplossen. En daarmee ontstond concurrentie, want er moest iets beters ontstaan. Maar we zijn nog steeds een democratie die moet worden gereguleerd. Dus zijn er (spel)regels, hekjes, grenzen. Re-

gels voor veiligheid, daar begint het bouwen überhaupt. Men wil veilig zijn of zich veilig voelen, ook over tien jaar. Daarin speelt de overheid een hele belangrijke rol. Veiligheid aanjagen, bewaken en de regels formuleren. Dat prevaleert boven aandeelhouders die een koers bepalen en winst willen maken. Daarmee wordt het sec kapitalisme, waar niks mis mee is overigens. We weten niet beter... Hoe dan ook, de overheid kunnen we niet, en mógen we niet wegcijferen. Bovendien is het een geweldige opdrachtgever. Een aantal fraaie inzendingen van de Staalprijs zijn van overheidskant. Gemeentelijk, regionaal en landelijk.’

Het boek aTA/architectuurcentrale uit 2008 verscheen omdat je verantwoording wilde afleggen. Waarom was dit halverwege je carrière al een speerpunt voor jou?

‘Als architect of ontwerper bepaal je met het bouwen van een brug, kantoor of woonhuis op een stuk land, dijk, plein, hoe de bewoners en gebruikers ervan gaan werken, wonen en leven. Je bent onderdeel van de beslissingen die ze zelf nemen. Of eigenlijk, maak jij die beslissing voor hen. Na de bouw is dat niet meer mijn gebouw, maar hun gebouw. Die verantwoording houdt in dat een ander tegen mij mag zeggen: wie ben jij wel om te bepalen wat ik mag doen? Met andermans materiaal, met hun geld, met hun ruimtes, bepaal ik vooraf iemands doen en laten. Je bent ontzettend voorwaardelijk naar en daarmee verant-

woordelijk voor de gebouwde omgeving. Je beïnvloedt mens en omgeving.’

‘En dan kom je weer op draagvlak. Met elkaar, in dialoog, moet je expressief kunnen zijn én die verantwoording kunnen afleggen. We zitten niet meer in de gietijzeren eeuw, beton- of staalperiode. Spaarzaam moeten we zijn met onze schaarse grondstoffen. Dat neemt niet weg dat staal of ijzererts nog steeds moet worden ingezet voor belangrijke doelen. Niet alles kan met hout, plaggen, of stro worden opgelost. De schroef, bijvoorbeeld, is toch wel het meest spitsvondige dingetje ooit. Alles wordt verbonden, en kan weer worden ontkoppeld. Nou, over dat soort aspecten moet je debatteren. Nogmaals, ik hamer erop om breed draagvlak te maken.’

Zie je als vernieuwer innovaties in de inzendingen?

‘Wat me opviel, even het koren van het kaf gescheiden, is een grote maat van zorgvuldigheid waarin het materiaal staal is ingezet. Andersom: de overdaad om te veel staal te gebruiken, zie je bijna niet meer. En dat is niet alleen vanwege de kosten. Elke kilo staal minder is winst, vanzelfsprekend. Maar er is en blijft doorontworpen worden met een zeker intellect. Je ziet de ingenieurskunst, die ruik je gewoon. In de meest inzendingen zit daar vernuft: minimaliseren van materiaalgebruik, optimaliseren van toepassingen en dat integreren in het ontwerp. Je ziet de liefde. De vraag bij de beoordeling is altijd:

'HET TRANSFORMEREN VAN DE HUIDIGE GROOTSE WONINGBOUWOPGAVE LUKT NIET ALLEEN MET HOUT, DAAR IS OOK STAAL BIJ NODIG'

is het wel een logische staaltoepassing in dit project of object? Of is het er met de haren bijgetrokken?

Hergebruik

'Je ziet ook voor een goed deel terugkomen: prefabricage en hergebruik. Hergebruik van staal met oogstkaarten – waar Superuse Studios min of meer mee begon in 2008 – is duidelijk in zwang. Er zijn veel projecten waarin wordt geoogst of juist een constructie wordt bewaard. Zoals bij Frank is een Binck, waarbij de architecten wisten: "Dit is waardevol". Daar is die liefde weer. Dat gaan we niet zomaar omsmelten of in onderdelen verkopen. Nee, we houden het bij elkaar en kijken of we die identiteit geheel opnieuw elders in elkaar kunnen zetten. Net als de parkeergarage bij de Foodspot in Utrecht. Dat is bemoedigend, alhoewel ik geen grote toekomst zie als je praat over het bouwen met staal in de breedte. Ik zie het als niche nog, incidenteel. Wat interessanter is, groter heil, is modulair bouwen en daarmee anticiperen op hergebruik. Denk aan LAB42 en Matrix ONE. Dat zijn de- en remontabele gebouwen met goed bereikbare verbindingen, daarmee in zicht en zodoende zorgvuldig en schoon ontworpen en uitgevoerd. Zoals de KNSF-woningen van Courage ook losmaakbaar zijn. Je ziet de details, de expressie ervan.'

Modulair

'Wat ik ook zie: modulaire ontwerpen veralgemeniseren functies. Bestaande bouwtypologieën worden opnieuw geïnterpreteerd: nu wonen, morgen werken. Die trend zie je duidelijk: multifunctionaliteit door de categorieën heen. Dientengevolge is men staal aan het (her)configureren om de multi-inzetbaarheid te vergroten, waartoe staal zich uitstekend leent.'
'De categorie Karakteristieke stalen bouwdeelen is een soort doos bonbons, een buitenca-

tegorie traktaties en nieuwe smaken. Maar hallenbouw of woningbouw, dat kan allemaal onder dezelfde constructie. De categorieën komen in die zin ook steeds dichterbij elkaar. Staalbouw begint toch met kolommen, balken en grotere overspanningen. De basisprincipes herconfigureren en fijnslijpen, dat zie je in veel projecten terug.'

Woningnood

'In de categorie Woningbouw ontstond de meeste discussie, met drie onvergelykbare inzendingen. Een stalen dorpswijk bij Muiden, de eigen woning van Pesman in Wassenaar, tegenover de sociale woningbouw aan de Statenjachtstraat in Amsterdam-Noord. Het was eigenlijk appels met peren vergelijken. In de woningbouw zie je nu veel houtbouw, maar het transformeren van de huidige grootse woningbouwopgave lukt niet alleen met hout, daar is ook staal bij nodig. De budgetten van deze projecten liggen ook mijlenver uit elkaar; de een bouwt voor eigen gebruik en de ander voor maar liefst 53 nieuwe huishoudens. De investeringen in woningbouw, met name voor sociale huur, die moeten we aangaan en verantwoorden. De Statenjachtstraat heeft een duidelijke signaalfunctie: zo kunnen we het woonvraagstuk oplossen.'

Supermarkt Aarde

'Bij aanvang zei ik tegen de jury: "We leven anno 2024. We bouwen nu voor de toekomst. Maar op een gegeven moment zegt supermarkt Aarde: ik ben op, ik ben leeg. Waarmee ik bedoelde te zeggen: wij bouwers moeten de cirkels sluiten. Daar is weer die verantwoordelijkheid. Ik kom uit het beton- en staaltijdperk van de jaren '80-'90. Nu beleven we het houttijdperk, ontegenzeggelijk. Maar staal blijft onontbeerlijk. Hoe anders kunnen we Nederland beschermen tegen het wassende water? Niet alleen met een houten sluis of van beton. Zonder staal is het pompen of verzui-

pen en worden wij klimaatvluchtelingen.'
'Dat was elke keer weer de discussie. De aarde is leeg, dus dan kies je beter voor *longlasting* bouwen met schaars materiaal. Investeer in een langere levenscyclus. Hoe beoordeel je in hemelsnaam een Haringvlietbrug? Ik vond het een moorddadig boeiende discussie. In al zijn facetten, in logistiek, in tandwiellieren, alles klopte aan dat project. Hoe kan zo'n project anders dan in staal? Wat is het alternatief? Met houten bootjes overvaren? Dan zijn we al snel verhoongerd. Je hebt staal nodig. We hebben lang en zorgvuldig nagedacht over de projecten. Zijn dit de beste? Ja, dat vinden wij, dit zijn de beste op dit moment uit alle inzendingen. Een razend intrigerende nieuwe brugklep, exemplarische universiteitsgebouwen, een pracht van een trappetje ergens op Ibiza waar iemand zichzelf helemaal te buiten is gegaan in ontwerp en uitvoering. Een soort edelsmederij. Dat is *value by design*. Daar ging het ook over: wat is de waarde van staal in de projecten?'

Kleinood

'Men zal wel denken: Hoe kan zo'n kleinood als het paviljoen bij OWO in Londen nu winnen in de titanencategorie A? Eenvoudig. Een TUD-student leerde mij dit: "Wat is duurzaam, vroeg hij?" En antwoordde zelf: "Hetgeen waaraan je hecht." Wanneer je je ergens aan hecht, wil je het bewaren. OWO is in al zijn facetten schoon, in alle opzichten de ultieme uiting en samenkomst van de kwaliteiten van het materiaal staal. Je hecht daaraan. Dat geldt ook voor Frank is een Binck. De betrokkenen hechten zich aan het gebouw, het erfgoed, aan het tijdsbeeld 'avant la lettre' van Van Klinger. Dat doe je niet weg. Dat ga je dan hergebruiken en dat kan ook. Het staalprofielenboekje is al honderd jaar ongewijzigd. Een IPE 330 heeft nog steeds dezelfde afmetingen en morgen ook.' •